

Vyjádření varhanáře na stav varhan v kostele Navštívení Panny Marie a sv.Václava v Dolní Kalné

V Trutnově 1. 10. 2011

Popis varhan

Varhany v kostela sv. Václava jsou dílem albrechtického varhanáře Ignáce Predigera z roku 1813 (dle opisu z pamětní knihy dolnokalenského kněze, odborný posudek V.Uhlíře).

Nástroj je dvoumanuálový mechanické soustavy se zásuvkovými vzdušnicemi. Je rozdělen do monumentální třískříňové koncepce s positivem v zábradlí kůru, hrací stůl stojí volně uprostřed kruchty. Varhaník sedí čelem do kostela a za sebou napravo má skříň hlavního stroje, zleva se ozývá pedál. Píšťaly každého stroje stojí na své vzdušnici rozměrů úměrných velikosti příslušné skříně. Rozsahy vzdušnic i manuálů jsou 45 tónů (C-c³) s krátkou velkou oktávou, pedál je osmnáctitónový (C-a), počet rejstříků hlavního stroje je 9, positivu 5 a pedálu 4. Celkových 18 rejstříků je úměrný počet pro dolnokalenský kostel.

Současná dispozice:

I. manuál hlavní stroj (Hw)

Principal 8‘

Flétna 8‘

Salicionál 8‘

Oktave 4‘

Flöte 4‘

Quinta 2 2/3‘

Oktáva 2‘

Seskvialtera 2x

Mixtur 4x

II. manuál positiv (Pos)

Kopula 8‘

Salicionál 8‘

Principal 4‘

Kopula 4‘

Oktáva 2‘

Pedál(Ped)

Subbas 16‘

Oktavbas 8‘

Cello 8‘

Quintbas 6‘

Současný technický stav

Stáří, nedostatečná kvalifikovaná údržba, poškození červotočem a v neposlední řadě chabá odborná a řemeslná kompetence přestaveb jsou obecné faktory, které jsou příčinou současného stavu.

Odstraněním řezb nad píšťalami bylo odstraněno původní stínění konců korpusů prospektových píšťal a to má při specifickém způsobu ladění barokních varhan podstatný vliv na přesnost ladění píšťal. Byl tím odstraněn jednak estetický prvek varhanního prospektu a jednak prvek přímého vlivu na zvuk varhan.

U ostatních píšťalových řad je rozladění přirozeným jevem absence údržby, ale i poškození vzduchových cest červotočem.

Napadení dřevokazným hmyzem je v celých varhanách dosti značné, a to jak v konstrukci, skříních, traktuře, vzduchovodech i vzdušnicích tak v samotných dřevěných píšťalách. Dosti značné poškození je příčinou úniků ve vzduchovodech a vzdušnicích, což má za následek slyšitelné syčení a nedostatečné zásobení píšťal vzduchem.

Chabá organologická poučenost a podlehnutí dobovému vkusu zapříčinilo změnu dispozice a ochuzení o alikvotní rejstříky v hlavním stroji a celkové zvukové ochuzení positivu, kde salicionál nahradil zřejmě kvintu 1 1/3‘ a prospektový principál má píšťaly dosazené z nějakého salicionálu. Takže výsledný zvuk je spíše fugara. Kopuly jsou převážně původní a kompletní, jen značně poškozené dřevokazným hmyzem. Mixtura hlavního stroje stála na píšťalnici nynější seskvialtery a v jiném složení. Vysunutí mixtury na nový kanál přistavěný naprosto cizorodým způsobem je technologickým omylem, který se projevuje při pokusu o brilantní hru v plénu slyšitelným zpožděním právě zvukové koruny. Nahrazen je i manuálový salicionál novějšími píšťalami a v pedálu Cello nahradilo patrně superoktávbas.

Necitlivě, i když pochopitelně s ohledem na možnosti minulé doby byly opraveny manuálové klaviatury, ze kterých byly odstraněny původní zřejmě kostěné potahy kláves a nahrazeny tuctově zpracovaným celuloidem.

Mechanická tónová traktura, má zkorodované kování, regulační matičky jsou někde nepohyblivé, hřidelové desky včetně hřidelek a jejich ramínek jsou silně napadeny červotočem, a zatřeny silnou vrstvou šelaku. Celá mechanika je stejně jako celý nástroj značně znečištěna pavučinami, ptačím trusem a zaprášena. Vlivem zubu času a dlouhodobým používáním je přirozené opotřebení pohyblivých částí traktury, projevují se tak vůle v traktuře zvýšenou hlučností a někde naopak tuhým chodem.

V roce 2007 došlo k výměně ventilátoru a opravě měchu a regulační záklopky. Oprava je provedena odborně standardním způsobem, který zaručuje dlouhodobou životnost této části varhan.

I přes zvukové ochuzení a značné rozladění je možné tušit zdravé jádro barokních varhan se všemi jejich specifiky, které kvalifikované restaurování pomůže zachránit, uchovat a umocnit. Za zmínku stojí zvukový účinný pedál, zvláště s kvintbasem.

Návrh restaurátorských prací pozitivu

Vzhledem k rozsahu a povaze prací a tím i výši potřebných prostředků k rekonstrukci celého nástroje je nyní jediná cesta restaurování nástroje rozložení prací do etap. Jako první etapu je vhodné zvolit restaurování pozitivu. Positiv v zábradlí je nejvíce zvukově zkomolený, dobře přístupný, finanční náročnost je ve srovnání s dalšími etapami nižší a po dohotovení pozitivu zvukově zastoupí i hlavní stroj při absenci v případě pokračování dalších etap.

V každém ohledu je třeba dbát restaurátorských zásad, neboť positiv jako součást celých varhan, které jsou svojí povahou, velikostí i lokalitou výjimečným historickým nástrojem, byť nejsou zapsány v seznamu kulturních památek. Absence zápisu sice poskytuje možnost, že práce nemusí provádět držitel povolení MK pro restaurování památek tzv. licence. Na druhou stranu je třeba říci, že s ohledem na kvalitu, trvanlivost a řemeslnou etiku je i v těchto případech nutné postupovat restaurátorským přístupem, neboť takový přístup zaručuje zamezení průniku cizorodých materiálů či technologií, které se v časově vzdáleném horizontu mohou ukázat jako problematické.

Vít Mišoň, varhanář